



УДК (159.953.5: 167.1): 811.112.2-029: 81'243(045)

THE PROBLEM OF INTERFERENCE IN TEACHING GERMAN AS A SECOND FOREIGN LANGUAGE**ПРОБЛЕМА ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ ПРИ НАВЧАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ****Rybalka N.V. / Рибалка Н.В.**

assistant / асистент

ORCID: 0000-0003-3804-6875

*Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade,
Kryvyi Rih, Tramvaina 16, 50005**Донецький національний університет економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського, Кривий Ріг, Трамвайна 16, 50005*

Анотація. У статті розглядаються випадки інтерференції у мовленні студентів, які вивчають німецьку мову як другу іноземну після англійської. У фокусі уваги — взаємодія трьох мов — української, англійської та німецької, які інтерферують між собою у процесі оволодіння другою іноземною мовою. Дослідження показує, що інтерферентні помилки виникають на всіх мовних рівнях: фонетичному, лексико-семантичному та граматичному, а також, що інтерферуючий вплив першої іноземної мови значно більший, ніж вплив рідної мови.

Ключові слова: інтерференція, інтерферентні помилки, англійська мова, німецька мова, білінгвізм.

Вступ.

Співпраця з іншими країнами, міграційні процеси, реальна можливість здобуття освіти та роботи за кордоном, спілкування за допомогою нових інформаційних технологій сприяє тому, що зростає роль іноземної мови у суспільстві. З навчального предмета він перетворюється на базовий елемент сучасної системи освіти, на засіб досягнення професійної реалізації особистості.

Вивчення іноземних мов пов'язане з багатьма труднощами. За роки багаторічної практики накопичилося чимало прикладів типових помилок, які виникають у студентів у процесі навчання. Однією з причин є проблема інтерференції.

Метою цього дослідження є опис випадків інтерференції в усному та писемному мовленні студентів, які вивчають німецьку мову як другу іноземну після англійської, та визначення ступеня інтерференційного впливу рідної мови та першої іноземної.

Виклад основного матеріалу.

У суспільстві стало нормою явище двомовності та багатомовності. Однією із форм багатомовної комунікації є інтерференція. Взаємний вплив системи рідної мови та систем мов, що вивчаються, і відхилення від норм будь-якої з цих систем неминуче породжує інтерференцію. Як зазначав У. Вайнрайх, перед тими, хто розмовляє кількома мовами, стоїть проблема — «слідувати величезній кількості норм у відповідних контекстах; і в разі невдачі результат той самий: вторгнення (інтерференція) норм однієї мовної системи в межі іншої» [1].



Проблеми інтерференції, причини виникнення та її вплив на комунікативний процес привертала увагу всіх учених, які займаються дослідженнями мовних контактів. Ця тема є досить актуальною і для фахівців, які займаються методикою навчання іноземних мов. Численні роботи присвячені аналізу різних аспектів (Є.В. Абрамова, В.В. Алімов, Л.В. Бондарко, Є.А. Будник, Н.М. Варюшенкова, Г.М. Вишневська, А.Є. Карлінський, Н.А. Любімова, Є.К. Чернічкіна, Г.Н. Чиршева, О. А. Ямщикова; J. Czochralski, W. Eisen, E. Naugen, M. Kocianova, G. Saunders, E. Ternes, U. Weinreich). Проте низка проблем, особливо практичного плану, ще потребує вирішення.

Інтерференція характеризує взаємодію мовних систем у мовленні білінгва на всіх лінгвістичних рівнях. Вона зумовлена об'єктивними та суб'єктивними причинами – особливостями мов і недостатньою компетенцією в одній із них.

У процесі навчання другої іноземної мови завжди контактують між собою три мови: рідна, перша іноземна та друга іноземна мови. У нашому випадку – це українська-англійська-німецька. Незважаючи на те, що англійська та німецька мови представляють одну мовну групу і в обох мовах багато спільного, студентам досить складно провести аналогії та усвідомлено зіставити мовні структури у зв'язку з недостатньою іншомовною компетенцією. Істотні відмінності між системами рідної мови і кожної мови, що вивчається, також ускладнюють процес навчання, тому часто виникають інтерферентні помилки. "Якщо учень вивчає дві іноземні мови, то інтерференція з'являється як між українською і англійською, так і між українською і німецькою мовами. Крім того, вона виникає і між двома іноземними мовами, тим самим цей процес істотно ускладнюється, а саме в обох напрямках, тобто в напрямку від англійської на німецьку, так і навпаки" [2, с. 6].

Питання, що є джерелом інтерференції у відносинах української-англійської-німецької мов, перебуває в центрі уваги вчених. Багато лінгвістів вважають, що в даному випадку перша іноземна мова має перевагу порівняно з рідною мовою, а саме з двох причин:

- 1) процес засвоєння німецької мови скоріше схожий з процесом засвоєння англійської, а не української мови;
- 2) той, хто навчається, намагається придушити свою рідну мову, щоб застосувати хоч щось іншомовне.

М. Вандрушка стверджує, що в процесі вивчення іноземних мов половину всіх наших помилок становлять інтерферентні помилки, причому рідна мова в жодному разі не є їхнім єдиним джерелом [3, с. 329].

Інтерференція має вплив як на усне, так і на письмове мовлення учнів. Вона представлена на всіх мовних рівнях: фонетичному, граматичному (морфологічному, синтаксичному та пунктуаційному), лексичному.

Розглянемо можливі причини появи інтерференції в мовленні студентів.

Фонетична інтерференція. Порівняно з іншими порушеннями мовної системи, негативний вплив фонетичної інтерференції – найсуттєвіший, оскільки відхилення від норм вимови в мовленні комуніканта значно знижує результативність процесу комунікації. Феномен фонетичної інтерференції В. Вайнрайх пояснює так: "Використання однакових фонетичних особливостей в



обох мовах – це ефективний спосіб полегшити собі тягар лінгвістичних структур. ... Насправді тому, хто розмовляє, потрібен відносно високий рівень культурного досвіду в обох мовах, щоб опанувати все структурне розмаїття специфічних субфонетичних особливостей у кожній мові" [1].

Фонетична інтерференція проявляється як на сегментному, так і на надсегментному рівнях реалізації звукової системи. У цій роботі ми розглянемо інтерферентні помилки в системах вокалізму, консонатизму та помилки, пов'язані з розподілом наголосу.

На рівні фонетики інтерферентний вплив рідної мови простежується в таких випадках:

1) Часті помилки пов'язані з опозицією довгота-короткість голосного, яка відсутня в українській вокалічній системі, а в німецькій мові є основною характеристикою голосного. Наприклад:

A, a [a :] – Abend, Bar, fragen, wahr / [a] – Alter, achten, krank;

E, e [e :] – : lesen, Tee, sehen / [e] – : Geld, Ende, nett, essen;

I, i [i :] – ihm, wir, Titel / [i] – mit, stimmt, Insel, Bild;

O, o [o :] – Ohr, ohne / [o] – Ort, offen, Optik;

U, u [u :] – Uhr, Stufe / [u] – Lust, Butter, uns.

На наш погляд, за достатньої компетенції, в англійській мові, для якої також характерні довгі та короткі голосні, такої проблеми не виникло б. Саме правило не викликає запитань у студентів, але досить складним для них є контроль свого мовлення, не володіючи навичкою диференціації та вимовляння коротких і довгих звуків.

2) У німецькій мові звук [o] не піддається редукції, тобто у ненаголошеному положенні він не змінюється. Однак відповідно до української мови, у студентів у цій позиції перманентно спостерігається акання - нерозрізнення голосних фонем неверхнього підйому /o/ та /a/ в ненаголошених складах: T[a]mate, D[a]zent, C[a]mputer. Для українськомовних комунікантів така вимова не спричиняє труднощів під час сприйняття мовлення співрозмовника, але для іноземців розуміння буде суттєво ускладнене.

3) У позиції початку слова важковимовними є звуки, що передаються літерою ü ([y] і [y:]), наприклад: Übung, üblich, üppig, über.

4) Відсутність придишу під час вимовляння звуків [p], [t], [k] також можна трактувати як перенесення з рідної мови.

5) Зміщення наголосу в композитах відбувається за типом рідної мови, у якій наголос у складних словах падає, як правило, на другу основу: Großeltern, Hautstädt, Tischlampe.

Вплив англійської мови в цьому сегменті більш суттєвий:

➤ У словах, що закінчуються на -e (viele, meine, male, Freunde), цей звук часто не вимовляється, подібно до німого -e в англійській мові, натомість в німецькій мові його треба читати та вимовляти.

➤ Простежується тенденція вимовляти голосні залежно від типу складу (відкритий/закритий), як в англійській мові: Bu[ʌ]s, Ha[æ]nd, U[ju:]niversität.

➤ Деякі слова артикулюються по-англійськи (імовірно, у зв'язку зі



схожістю за написанням): Tradition - звук [ʃn]; war, falls - з довгим [o:]; was - [wɔz]; lernen, gern, fern - за III типом англійського складу з [z:].

- Приголосні літери наприкінці слова або складу вимовляються дзвінко, наприклад: bal[d], We[g], Stau[b], в той час, як в німецькій мові вони вимовляються більш глухо.
- Аффриката z [ts] вимовляється, як [z]: [Z]immer, [Z]oo, [z]ehn.
- Зсув наголосу в словах-інтернаціоналізмах здебільшого відбувається за типом англійської мови: Musik ['mu:zik] - music ['mju:zik], Problem ['prɒbləm] - problem ['prɒbləm].

Слід враховувати, що фонетична інтерференція впливає не тільки на артикуляційну базу, а й на перцептивну. Помилки у вимові того, хто вивчає іноземну мову, виникають не тільки тому, що він не в змозі вимовити той чи інший звук, а й тому, що він, імовірно, невірно судить про нього або не розпізнає на сегментному рівні (звуків, морфем).

На початковому етапі навчання іноземної мови студенти також часто записують іноземні слова та фрази, особливо незнайомі, на слух рідною мовою.

Граматична інтерференція. В усному та писемному мовленні тих, хто вивчає німецьку мову, часто зустрічається і граматична інтерференція.

На морфологічному рівні більший вплив на формування мовлення студентів, чинить рідна мова. Морфологічна інтерференція зумовлена насамперед категоріальними відмінностями частин мови. Так, для іменників характерними є відмінності в категоріях роду, числа і відмінка, що, безсумнівно, викликає труднощі в учнів. Досить складну категоріальну систему в кожній з мов має дієслово – управління, префіксальна парадигма, категорія зворотності дії та ін.

На рівні морфології переважають такі випадки інтерференції:

- а) Перенесення граматичної категорії роду, що відповідає українській мові, на німецьку мову: der Universität замість die Universität; die große Land замість das große Land.
- б) Інтерференція при заміні іменників особовими займенниками:
Ich studiere an der Universität. Er befindet sich in Berlin (Правильно: sie).
Das Mädchen heißt Anna. Sie ist schön (Правильно: es).

Синтаксична інтерференція спостерігається у зміні порядку слів у реченні.

1) Просте розповідне речення із зворотнім порядком слів досить часто будується за англійським типом - підмет передуює присудку, в той час, як дієслово повинно стояти на другому місці:

Am Samstag ich stehe um 11 Uhr auf (Правильно: Am Samstag stehe ich um 11 Uhr auf).

Von drei bis fünf Ich habe Deutschstunde (Правильно: Von drei bis fünf habe ich Deutschstunde).

2) Складнощі виникають і з постановкою присудка, вираженого аналітичними формами дієслова. Часто порушується дієслівна рамка німецької мови за типом англійської – основне і допоміжне дієслово вживаються в контактному положенні, наприклад:



Mein Bruder kann schwimmen sehr gut (Правильно: Mein Bruder kann sehr gut schwimmen).

Ich habe gemacht meine Hausaufgaben schnell (Правильно: Ich habe meine Hausaufgaben schnell gemacht).

На рівні пунктуації також помітний інтерферуючий вплив англійської мови.

1) Так, наприклад, обставина часу часто посідає перше місце в реченні й виділяється комою, в той час як в німецькій мові зміниться порядок слів у реченні, наприклад:

Nach der Schule, Ich gehe sofort nach Hause (Порівн.: Nach der Schule gehe ich sofort nach Hause).

2) Кома може вживатися перед сполучником und при перерахуванні однорідних членів речення:

Ich esse Kartoffeln, Fisch, und Salat zum Abendessen.

Am Montag haben wir in der Regel vier Stunden: Deutsch, Mathe, Sport, und Literatur.

У німецькій мові кома в такому випадку не ставиться.

3) Між частинами складного речення кома, навпаки, часто відсутня:

Ich finde dass die Übersetzung richtig ist (Порівн.: Ich finde, dass die Übersetzung richtig ist).

Wenn ich Lust habe ich male und singe (Порівн.: Wenn ich Lust habe, male ich und singe).

Перенесення з англійської мови відзначається і в написанні займенника ich з великої літери. Як приклад можна навести уривок із твору студентки:

"Am Wochenende Ich frühstücke um neun Uhr. Ich esse zum Frühstück Omelett. Von zehn bis zwei Ich mache meine Hausaufgaben...", але в даному прикладі допущені і помилки з порядком слів, які теж характерні для англійської мови.

Лексична інтерференція. На рівні лексики необхідно розмежовувати інтерференцію і перемикання коду. Перемикання кодів трапляються в тих випадках, коли білінгв усвідомлено вживає одиницю іншої мови, заповнюючи прогалину в знаннях мови, що вивчається. Порівняйте:

Meine Familie besteht aus 4 Personen. Das sind mein Father, meine Mutter, mein Brother und ich (Порівн.: Vater, Bruder).

Появі інтерференції сприяють й **інші випадки**:

1) На ранньому етапі навчання схожість слів в англійській і німецькій мовах призводить до їх неправильного вживання:

Mir also gefällt Horrorfilms (Порівн.: Mir gefällt auch Horrorfilms).

Англійську лексичну одиницю also (також) ужито замість німецької auch (також) через схожість написання з німецьким also (отже).

Ich bekomme Lehrerin (Порівн.: Ich werde Lehrerin).

У реченні внаслідок схожого написання співвіднесені дієслова become (англ. ставати) і bekommen (нім. отримувати).

2) Частою причиною неправильного вживання є багатозначні слова, коли студент стоїть перед необхідністю вибору одного з варіантів. У цьому випадку



має місце перенесення з української мови. Наприклад:

Ich führe meine Schwester in den Kindergarten (Порівн.: Ich bringe meine Schwester in den Kindergarten).

Die Schüler übersetzen den Vorschlag (У контексті мало бути: Die Schüler übersetzen den Satz).

Висновки.

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що під час вивчення другої іноземної мови в усному та письмовому мовленні студентів виникають інтерферентні помилки на всіх мовних рівнях. Причиною інтерференції є недостатня іншомовна компетенція учня. Відхилення від норми виражається в порушенні сполучуваності лексичних і граматичних одиниць, порушенні правил вимови. Ступінь інтерферуючого впливу першої іноземної мови високий. У деяких випадках вона перевершує інтерференцію рідної мови. Систематизація інтерферентних помилок та вивчення причин їхньої появи дадуть змогу розробити ефективний механізм мінімізації інтерференції під час навчання другої іноземної мови.

Література:

1. Вайнрайх У. Язикові контакти. Київ : Вища школа, 1979. 263 с.
2. Ternes, E. Probleme der kontrastiven Phonetik. Forum phoneticum, Bd. 13. Hamburg: Buske Verlag, 1976. S. 126.
3. Wandruszka M. Die Mehrsprachigkeit der Menschen. R. Piper & Co. Verlag, München, 1979, 357 S.

References:

1. Weinreich, U. (1979). Yazykovi kontakty [Language contacts]. Kyiv: Higher School, 263p. (in Ukrainian)
2. Ternes, E. (1976). Probleme der kontrastiven Phonetik. Forum phoneticum, Bd. 13. Hamburg: Buske Verlag, S. 126. (in German)
3. Wandruszka, M. (1979). Die Mehrsprachigkeit der Menschen. R. Piper & Co. Verlag. München, 357 S. (in German)

Abstract. The article deals with cases of interference in the speech of students who study German as a second foreign language after English. The focus of attention is the interaction of three languages - Ukrainian, English and German, which interfere with each other in the process of mastering a second foreign language. The study shows that interfering errors occur at all linguistic levels: phonetic, lexical-semantic and grammatical, and also that the interfering influence of the first foreign language is much greater than the influence of the native language.

Key words: interference, interference mistakes, English language, German language, bilingualism.

Стаття відправлена: 19.02.2024 р.

© Рибалка Н.В.